

SİVİL TOPLUMUN KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILIM REHBERİ

Hazırlayan,
EMİNE UÇAK ERDOĞAN

Düzenleyen,
NESLİHAN ÖZTÜRK

SİVİL TOPLUMUN
KARAR ALMA SÜREÇLERİNE
KATILIM REHBERİ

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ. 9

KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILIM. 10

KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILIM NEDİR?. 11

SAĞLIKLI KATILIM İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR NELERDİR?. 13

KARAR ALMA SÜREÇLERİ VE AKTÖRLERİ. 15

KATILIMI ZORLAŞTIRAN FAKTÖRLER. 18

DIŞ FAKTÖRLER

İÇ FAKTÖRLER

KATILIMI KOLAYLAŞTIRAN FAKTÖRLER. 20

DIŞ FAKTÖRLER

İÇ FAKTÖRLER

KATILIMIN ETKİSİNİ ARTIRAN FAKTÖRLER. 23

KATILIM YÖNTEMLERİ. 24

KARAR VERME SÜREÇLERİNDE ETKİNLİĞİNDE
KURUMSAL GÜVENİLİRLİK. 26

GİRİŞ

Demokratik sistem; özgürlük, sosyal adalet, eşitlik, temel insan haklarına saygı ile hukukun üstünlüğü ilkeleri üzerine kuruludur. Sürdürülebilir demokrasi için halkın karar verme süreçlerine katılım kanallarının açık olması şarttır. Temsili demokrasi bu imkânı sunmakla birlikte yetersiz kalmaktadır. Bu aşamada Sivil Toplum Kuruluşları'nın (STK) varlığı önem kazanmaktadır.

STK'lar, yurttaşların demokratik ilkeler uyarınca ortak bir hedef etrafında ve toplum içinde aktif rol oynamak amacıyla örgütlendiği oluşumlardır. STK'ların oynadığı önemli rollerden biri –ister yerel, ister ulusal ya da uluslararası düzeyde faaliyet gösterebilir– karar alma süreçlerine sivil katılımı kolaylaştırmaktır. STK'ların karar alma mekanizmalarına dahil olmaları, modern demokrasinin gelişiminin göstergesi niteliğindedir.

Demokrasisini kurumsallaştıramamış geçiş sürecindeki ülkelerde STK'ların varlığı daha da önem kazanmaktadır. Öte yandan sözkonusu ülkelerde STK'ların faaliyetleri zorlaşmaktadır. Bu metin STK'lara yönelik, katılımı kolaylaştırıcı rehber olmak üzere hazırlanmıştır.

TANIMLAR

KATILIM: Yurttaşın, mümkün olan bütün kanalları kullanarak, kamu otoritesinin karar alma süreçlerine ortak olmasını ifade eder. Yalnızca seçimde oy kullanıp bir sonraki seçimi beklemek değil, yurttaşın, hayatını etkileyecek olan her karara, her zaman müdahil olmasını gerektirir.

KARAR ALMA SÜRECİ: Yerel, bölgesel ya da ulusal boyutta kamu kurumlarının faaliyetleriyle ilgili planlama, strateji geliştirme, yasal düzenleme ve uygulama aşamalarının bütünü ifade eder.

SİVİL TOPLUM KURULUŞU (STK): Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 2007 yılında aldığı 14 sayılı tavsiye kararına göre STK'lar, "Kurucularının ya da üyelerinin esas olarak kâr amacı gütmeyen hedeflerini takip etmek için kurdukları gönüllü özerk yapılar ya da örgütlerdir." Bu çatıya kâr amacı gütmeyen tüm kuruluşlar, vakıflar, dernekler, hayır kurumları dahildir. STK'lar, kuruluş amacına yönelik olarak belli bir alana yoğunlaşır ve uzmanlaşırlar; yurttaşlarda tekil ve dağınık olan, dolayısıyla kamu otoritesini etkileme gücü bulunmayan görüşleri bir çatı altında toplayarak etkili bir müdahale mekanizması kurarlar.

KAMU OTORİTESİ: Yasama ve yürütme erkini elinde tutan; yerel, bölgesel ya da ulusal düzeyde faaliyet gösteren kurumlardır.

KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILIM NEDİR?

Bireylerin, STK'ların ve sivil toplumun; ulusal, uluslararası, bölgesel ya da yerel düzeyde siyaset ve kamu otoritelerinin karar alma süreçlerine katılımını ifade eder.

Karar alma süreçleri; politika belgesi oluşturma, strateji geliştirme, yasal düzenleme ve uygulamalara etki etme gibi yurttaşların hayatını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyecek tüm alanları kapsar.

Katılımın nitelik açısından bilgi paylaşımı, danışma, diyalog kurma ve aktif katılımı netice veren ortaklık gibi aşamaları bulunmaktadır. Bilgi paylaşımı en zayıf, ortaklık en güçlü katılım biçimidir.

KATILIM NEDEN ÖNEMLİDİR?

KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILIM, SİVİL TOPLUMUN SAVUNUCULUK YAPTIĞI ALANLARDA;

- » Demokratik işleyişin oluşması ve hızlanması,
- » Hesap verebilirliğin ve şeffaflığın sağlanması,
- » Politikaların tasarım ve uygulama süreçlerinde niteliğin artırılması,
- » Mevcut sorunlarla ilgili farkındalığın oluşturulması ve çözümün sağlanması için önemlidir.

STK'LAR KARAR ALMA SÜREÇLERİNE ELDE ETTİKLERİ VERİ SETİYLE, SAHA BİLGİSİYLE VE İLİŞKİ AĞIYLA KATKI SAĞLAR.

Politika yapımı, hizmet, plan ve proje geliştirme gibi alanlarda yerel yönetimlerin ilgili paydaşlarla ve STK'larla iletişim halinde olması, katılım süreçlerinin temel katılım prensiplerine uyularak hayata geçirilmesi ve katılımın kurumsallaşması hem yerel yönetimler için hem de toplum için çok geniş bir alanda fayda sağlar. Daha yerinde kararların alınması ve kaynakların etkin kullanılması bu sayede mümkündür.

Yurttaşlara, günlük hayatta yaşadıkları sorunlar ve ihtiyaçları ile ilgili olarak danışılması sorunun daha iyi anlaşılmasına, farklı yönleriyle değerlendirilmesine ve sahadan yerel yönetime yön gösterici bilgi akışına yardımcı olur. Ayrıca kamu kaynaklarının ihtiyaç sahibi gerçek hedef gruplara yönelik hizmete dönüşmesine etki eder. Katılımın en önemli faydalarından biri, sürdürülebilir kalkınmaya yaptığı katkıdır. Geniş bir bakış açısıyla, katılım, insanların iyi olma halini ve yaşam kalitesini artırarak sürdürülebilir kalkınmaya destek olur.

STK'ların katılım süreçlerinde yer almaları aynı zamanda toplum adına bu süreçlerin katılım ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirildiğinin gözlemcisi olmaları ve bunun iletişimini yapmaları açısından da önemlidir. Ayrıca STK'lar uzmanlaştıkları alanlarda piyasayı ve kamu faaliyetlerini şekillendiren kural ve standartların oluşturulmasında bağımsız hareket edebilir, hizmet sunumunda kamu kurumlarının performansını izleyebilir ve geliştirilmesine destek olabilirler. Bu sayede daha isabetli, yerel koşullara, ihtiyaçlara ve taleplere daha uygun politika, proje ve hizmetler geliştirilebilir ve sınırlı kaynaklar gerçek ihtiyaçlar doğrultusunda sarf edilebilir.

STK'LAR TOPLUMSAL KONULAR VE SORUNLAR HAKKINDA FARKINDALIK YARATMAK VE DEĞİŞİMİ SAVUNMAK İÇİN ÇALIŞMAKTADIR.

Belirli bir konuda toplumda farkındalık yaratmak için ilgili STK'larla iş birliği yapılabilir, bilgilendirme çalışmaları birlikte yürütülebilir, kapasitesi yüksek ve ilgili alanda yetkinliği kabul gören STK'larla beraber değişime yönelik stratejilerin geliştirilmesinde ortak çalışmalar yürütülebilir. Diğer taraftan sahada aktif STK'ların paydaşlarıyla yürüttüğü çalışmalara kamu kurumları aktif katılım sağlayarak, ürettikleri sonuçlardan faydalanabilir.

Sivil katılım hükümet ile halkı birbirine yakınlaştırır. Yurttaşların politika hedefleri ve önceliklerini belirlemelerini, politikacıların ve idarecilerin davranışlarını denetlemelerini ve yaptıklarının sorumluluğunu üstlenmelerini, kendi görüşlerini ifade etmelerini, bilgi paylaşımında bulunmalarını, ihtiyaçları ile sorunlarını öne çıkarmalarını, karar alma süreçlerine katılmalarını, ek kaynakları tespit etmelerini, uygulama politikalarının sonuçlarını izleme ve denetlemelerini ve daha birçok benzer faaliyette bulunmalarını sağlar.

Kısacası, kamu politikalarına yönelik temsili yaklaşımın “yönetim”den “yönetişim” anlayışına geçişi kolaylaştırdığını söyleyebiliriz. “Yönetişim” bir kamu politikasının oluşturulması ve uygulanmasında çok daha fazla aktörün sürece dahil olmasını içerdiğinden, eski devlet yapılarından kamu ve özel kuruluşların bir arada yönetime katıldığı yeni kurumsal yapılara geçilmekte olduğu görülmektedir. Çok aktörlü karar alma süreci, yönetişim kavramının en belirleyici özelliklerini sahiplenmemizi kolaylaştırır. Bu özellikler, en iyi şekilde toplum için bir dizi öncelik belirleme kapasitesi, uyumu koruma, idareyi ele alma ve hesap verebilirlik olarak özetlenebilir.

SAĞLIKLI KATILIM İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR NELERDİR?

ETKİLİ, VERİMLİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KATILIM İÇİN ASGARİ OLARAK AŞAĞIDAKİ KOŞULLARIN SAĞLANMASI GEREKİR:

- » Tüm paydaşların birbirine güvenmesi ve gerekli güven ortamının sağlanması. Paydaşların birbirini tehdit olarak görmek yerine çözüm ortağı olarak kabul etmeleri, gizli ajandalarının bulunmaması ve bu konuda kendilerinden ve muhataplarından emin olmaları, iş birliği ve katılım için gereken güven ortamının tesisinde birincil rol oynayacaktır.
- » Gerek kamu otoritesinin gerekse sivil toplum katılımcılarının açık ve şeffaf bir iletişim dilini tercih etmesi. Paydaşların iletişimde örtük ifadelerden kaçınmaları, sade ve anlaşılır bir dil kullanmaları, düşüncelerini direkt ifade etmeleri katılımın gücünü olumlu yönde etkileyecektir.
- » Kamu otoritesinin sivil katılımcılara, katılımcıların kamu otoritesini temsil eden kurumlara ve kişilere saygı göstermesi. Kişiler arasında olduğu gibi kurum ve kuruluşlar arasında da saygı hem muhataba değer verdiğinin ifadesi olmanın yanında değer görmenin de asgari şartıdır. Saygınlık çerçevesinde ilerleyen bir iletişim katılımın niteliğini ve etkileşimi olumlu yönde etkileyecektir.

- » Kimlik farkları gözetilmeden, ayrımcılık yapmadan tüm katılımcılara eşit davranılması ve tüm dezavantajlı grupları içerecek şekilde kapsayıcı olunması. Kamu otoritesinin bütün kimliklere eşit mesafede durması, özellikle kendini ifade edemediği kalan dezavantajlı gruplara pozitif ayrımcılık uygulayarak daha fazla kulak kabartması demokratik katılımın sağlanması açısından kaçınılmazdır.
- » Paydaşların şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine bağlı olması. Suistimalleri, yolsuzlukları, insanların ümitlerinin sömürülmesini ve sivil toplum faaliyetlerinin rant aracı haline getirilmesini engellemek için hesap verebilirlik en temel ilkelerden biridir. Ayrıca tüm karar vericiler kararlarının sorumluluğunu taşımaları ve gerektiğinde hesap verebilmelidirler.
- » Tarafların sahip oldukları tüm bilgi ve verileri -yasal bir engel yoksa- birbirleriyle ve kamuoyuyla paylaşmaları. Bunun için aktif ve kolay erişilir web sitesi, sosyal medya hesapları enstrüman olarak kullanılabilir.
- » Katılım mekanizmalarının oluşturulması ve açık tutulması. Böylece düşünce zenginliğinin sürece yansması ve yanlış karar alma ihtimalinin en aza indirilmesi mümkün olacaktır.
- » Geribildirim mekanizmasının işletilmesi.

KARAR ALMA SÜREÇLERİ VE AKTÖRLERİ

Karar alma süreç ve aktörleri; merkezi ve yerel yönetimler, siyasi partiler, bürokrasi, kamuoyu, medya, platform ve büyük STK'lar, bağımsız kuruluşlar, çıkar grupları ve uluslararası kurumlar olarak sınıflandırılabilir.¹

Aktörlerle ilişki kurarken ve karar alma süreçlerini belirlerken, iktidar dışındaki siyasi partileri ve bürokrasiyi dışarıda tutmamak, erişilemez ve meşru olarak görülmeyle de ulaşmaya çalışmak önemlidir.

Siyasal karar alma sürecinde, günümüzde siyasal partilerin ayrı bir yeri bulunmaktadır. Siyasal hayatın dinamik öğeleri ve demokratik düzenin vazgeçilmez parçası olan siyasal partiler, bireysel tercihlerin siyasal sisteme topluca aktarılması için bir araç vazifesi görmektedir.

Siyasal partiler iktidara gelebilmek için programlarında oylarını maksimize edici politikalara yer vermek durumundadır. Programlarında toplumun çoğunluğunu ilgilendiren sorunlar yer almalıdır. İktidara geldiklerinde ise bu programı uygulamak durumundadırlar. Siyasal etiğin böyle gerektirmesine karşın, çoğu zaman parti programları göstermelik bir belgeden öteye geçememektedir. Siyasal partilerin programları karşılaştırıldığında içeriğin çoğunlukla temenniden ibaret olduğu ve hemen tüm parti programlarının birbirine yakınlık arz ettiği göze çarpmaktadır. Bazı partilerin diğerlerinden konu olarak farklı birkaç özgün politikası bulunabilmektedir.

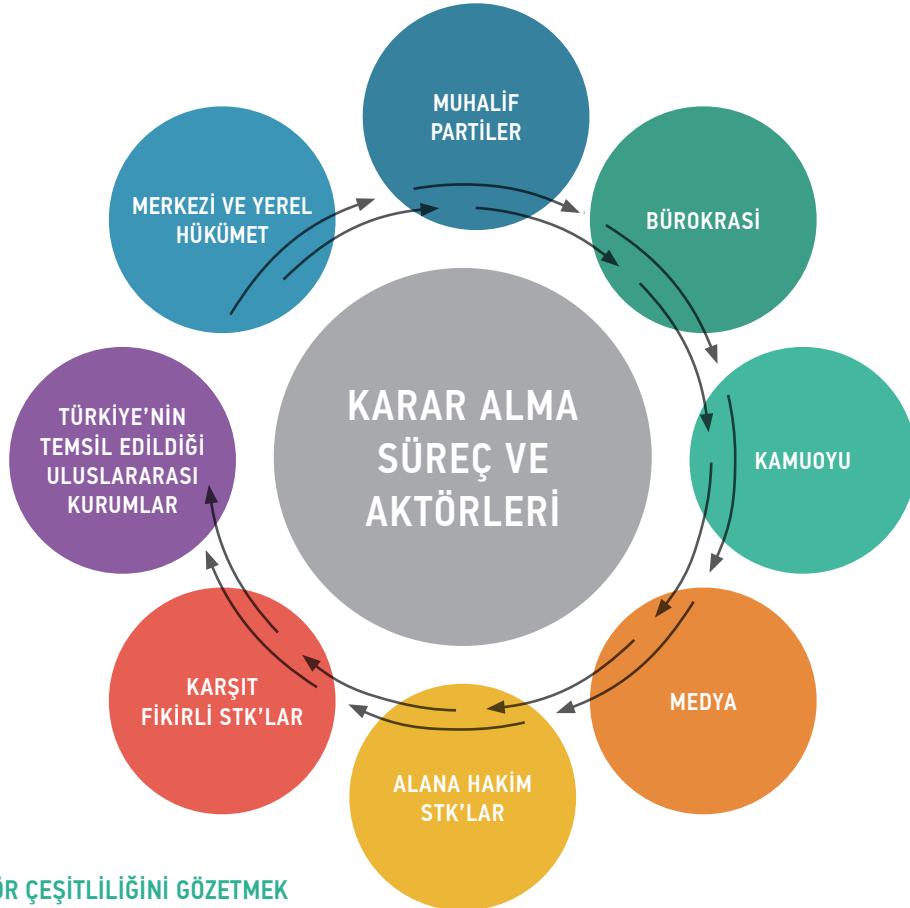
¹. DCAF and UNDP Publication on Public Oversight of the Security Sector: A Handbook for Civil Society Organizations

İktidar partileri siyasal süreçte karar alma yetkisine sahip iken, muhalefet partileri kararların alınmasında doğrudan bir role sahip değildir. Ancak kendi seçmenlerini memnun edecek muhalefet politikası izleyerek iktidardaki partinin kararlarını etkileyebilirler. Yukarıda da belirttiğimiz gibi siyasal karar alma sürecinde en önemli rol siyasal partilere düşmektedir. Zira, seçmenlerin çoğunlukla münferit oyları ile siyasal süreci etkilemeleri mümkün değildir.

Bürokrasi, siyasal karar mekanizmasının aldığı kararları uygulayan uzman kadrolardan oluşmaktadır. Bürokrasinin, kamusal karar sürecinde uzmanlığa sahip olması dolayısıyla bir uygulayıcı görevi görmesi yanında aranan bir danışman konumundadır. Bürokrasinin uzmanlığa sahip olması ve sürekliliği politikacılara karşı bir üstünlük sağlamaktadır.

Demokratik yapılanmalarda bütçe üzerindeki temel kararları politikacılar almasına karşın, bu kararların ayrıntılandırılması ve uygulanması bürokratlar tarafından yapılmaktadır.

AKTÖR ÇEŞİTLİLİĞİNİ GÖZETMEK

Bürokrasiye politik karar alma mekanizmasında etkinliğin sağlanması yönünden önemli görevler düşmektedir. Çünkü seçmenler kamusal mal ve hizmetlerine karşı ihtiyaçlarının derecesini tayin edebildikleri halde, bürokratlar detayları saptayabilmektedirler.

Yerel yönetimler, politika ve hizmetlerinin öznesinin vatandaşlar olması ve mevzuat ile tanımlı görev ve sorumlulukları nedeniyle, kurumlar ve vatandaşlar için farklı düzeylerde tanımlanabilecek katılım süreçlerine sahiptir. Yerel yönetimlerde katılım süreçlerinin uygulandığı başlıca alanlar aşağıda belirtilmiştir. Bununla birlikte yerel yönetimlerde katılım bunlarla sınırlı değildir. Katılım, politika ve strateji geliştirmeden hizmet geliştirmeye, çok farklı ölçek ve sorumluluk alanlarında uygulanmaktadır.

Yerel ve ulusal düzeyde gerçekleşecek sivil katılım, yönetim, planlama ve uygulama süreçlerinin toplumun isteği yönünde şekillenmesine katkı sağlayacaktır. Yerel ve ulusal düzeyde sivil katılımın olumlu etkilerini görürken uluslararası düzeydeki karar alma mekanizmalarına ülkemizdeki STK'ların yeteri kadar dahil olmadığını ve bu süreçleri yönlendirmede aktif olarak rol alamadıklarını görmekteyiz. Oysa ülkemiz pek çok uluslararası etkinliğe ve yapıya ev sahipliği yapmakta ancak STK'lar ülkemizdeki uluslararası yapı ve etkinliklere katılım gösterip takip ederken gündemi oluşturma noktasında yetersiz kalmaktadır. Uluslararası karar alma mekanizmalarında etkin çalışmalar yürütmek, gündem oluşturabilmek ve savunuculuk faaliyetleri gerçekleştiren uluslararası kurumları bilmek bu kurumların işleyişini ve kurumlar içerisindeki hangi organlarda aktif savunuculuk yapabileceğimizi bilmekle mümkündür. Bu kurumlar arasında Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC) gibi oluşumlar yer almaktadır.

KATILIMI ZORLAŞTIRAN FAKTÖRLER

SİVİL TOPLUMUN SÜREÇLERE ETKİN KATILIMININ ÖNÜNDEKİ ENGELLERİ İÇ VE DIŞ FAKTÖRLER OLARAK İKİ GRUBA AYIRABİLİRİZ.

DIŞ FAKTÖRLER:

- » Katılımı etkileyen dış faktörlerin başında mevcut siyasi ortamın genişliği ve sivil alanla ilgili özgürlükler yer almaktadır. Reform gündeminin olmadığı, katılımcı politikaların kabul görmediği, devletin güvenlikçi yaklaşımla sivil alanı daralttığı durumlarda katılım ve etki etme gücü azalmaktadır. Böyle durumlarda devlet kurumları genişletilmiş yetkilere sahip yeni mekanizmalarla sivil topluma kör ve sağır hale gelebilir.
- » Bir diğer etken karşılıklı güven eksikliğidir. Sivil toplum ve kamu otoritesi arasındaki güven eksikliği etkinin gücünü azalttığı gibi diyalog imkânını da kısıtlayan bir fonksiyona sahiptir.
- » Siyasal alanda kutuplaşmanın keskinleşmesi bir diğer faktör olarak katılımı olumsuz etki etmektedir. Böyle bir ortamda yaşanan hizalanma diyalog ve açıklık imkânını ortadan kaldırmaktadır.
- » Devlet kurumlarının reform kapasitelerinin farklılık göstermesi, bazı kurumların kişilere bağlı olması, kişiler yer değiştirdikçe kurulan ilişkilerin yeniden tesisi karar alma süreçlerine etkin katılımı zorlaştıran dış faktörler arasında yer almaktadır.

İÇ FAKTÖRLER:

- » Sivil toplumun karar alma süreçlerine katılımını olumsuz yönde etkileyen iç faktörlerin başında sivil toplumun karar alma süreçleriyle ilgili bilgi eksikliği, sistemi ve yapılarını bilmemesi yer almaktadır.
- » Yine mevcut siyasi iklimin etkisiyle sivil toplumun etkili olamayacağını, politikayı etkileyecek sonuçlar üretemeyeceğini, iletişim kanallarının kendilerine kapalı olduğunu düşünmeleri de etkiyi azaltan iç faktörler arasında yer almaktadır.
- » Sivil toplumun ürettiği bilginin, çıktılarının politik süreçleri etkilemeye uygun olmaması katılımı olumsuz yönde etkileyen bir başka faktördür.
- » Bazı STK'ların kamu kurumları ya da iş çevrelerince (hatta bazen diğer STK'larca) ciddiye alınmaması dünya genelinde yaşanan bir sorundur. Bunun başlıca sebeplerinden biri, kamu politikalarına ilişkin önerilerini inandırıcı ve sağlam delillerle destekleyememeleridir. Bazen de gerekli delile sahip olmalarına rağmen bunu ikna edici bir dille sunamamaları ya da dağınık biçimde sunmaları etkin katılımın önüne engel olarak çıkmaktadır.

DİĞER FAKTÖRLER ŞUNLARDIR:

- » STK'ların toplum genelinde ve seçmen nezdinde meşruiyet sağlayamaması.
- » Kamu otoritesiyle iletişim ve diyalog içinde olunmaması.
- » Tutarlı bir iş birliği için gereken insan kaynağından ve yeterli mali kapasiteden yoksun olunması.
- » Paydaşlarla iletişim kapasitesinin düşük olması ve örgütsel şeffaflığın sağlanamaması.
- » Siyasi tartışmalarda kullanılacak bulgu araştırmaları ve analizlerinin genellikle yapılmaması ya da eksik yapılması, bulguların sunumunda yetersiz kalınması.
- » Gerçekdışı hedeflerin belirlenmesi. Hedeflerin zamanın ruhu, toplumun ve devletin değişim kapasitesi, aktörlerin entelektüel ve ekonomik gücü dikkate alınarak aşamalı iyileşme/değişme pratiğine uygun olarak belirlenmesi gerekmektedir.

KATILIMI KOLAYLAŞTIRAN FAKTÖRLER

Kötü siyasi koşullar siyasi katılımın önündeki en büyük engel olmakla birlikte, STK'ların politika yapımına etkisi çoğu zaman kendi ellerindedir. Durum değerlendirmesi yapma, politika yapımcılarla iletişim kurma, sağlam bulgular temin etme, ortaklarla çalışma, iyi iletişim kurma gibi temel haklarını elde etmiş STK'lar kendi içlerindeki bazı kilit engelleri aşabilir.

DIŞ FAKTÖRLER:

- » Muhalefetin güçlenmesi, reforma açık yeni aktörlerin devreye girmesi, yeni süreçlerin ortaya çıkması, seçim dönemleri sivil toplumun katılımını kolaylaştıran dış faktörler arasında yer almaktadır. Lord Acton'ın ifadesiyle "İktidar yozlaştırır, mutlak iktidar mutlaka yozlaştırır." Bu gerçekten hareketle iktidarların denetlenmeye ve sınırlanmaya ihtiyaçları vardır. Demokratik düzenin en önemli unsurları siyasi partiler ve seçim mekanizması bu denetlemenin en önemli ayağını oluşturur. Toplumun ihtiyaçlarını ve değişim taleplerini en canlı şekilde dile getirdikleri dönemler seçim dönemleridir. Dolayısıyla güçlü muhalefet ve dinamik bir seçim süreci aktif katılım için önemli dış faktörlerden biridir.

- » Devletin katılıma ihtiyaç duyduğu ekonomik kalkınma, seçim, AB üyeliği, Anayasa değişikliği gibi süreçler katılımı olumlu yönde etkilemektedir. Türkiye'nin yakın dönemde tecrübe ettiği AB tam üyelik müzakereleri, Çözüm Süreci ve kapsamlı Anayasa değişikliği referandumları bunun iyi iki örneği olarak değerlendirilebilir. Örneğin, siyasi iktidar değişime direnen statükoya karşı değişimden yana olduğunda sivil toplumun desteğiyle elini güçlendirip daha cesur adımlar atma imkânını yakaladı.
- » Siyasi partilerin varlığı, güçlenmesi politika süreçlerine katılım açısından önemlidir. Siyasi partiler denge ve denetleme kurumu olmalarının yanında temsil ettikleri seçmen kitlesinin taleplerini muhalefetteyken iktidara karşı dile getirmek açısından etkin katılımın önemli unsurlarından biridir. Türkiye'nin Tek Parti Dönemi ile çok partili hayat tecrübesi siyasi partilerin varlığının ve gücünün sivil katılım için ne kadar elzem olduğunun iyi bir göstergesidir.
- » Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yenilikler, "pandemi süreci"nde olduğu gibi dijitalleşmenin önem kazanması katılımı olumlu yönde etkilemektedir. İnternet tabanlı sosyal medya, simülasyon, görselleştirme, akıllı telefon gibi teknolojik imkânlar etkin katılım için çok çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Örneğin, bir politika kararı ile ilgili çevrim içi oylama ya da anket düzenlenmesi, sosyal medya aracılığıyla vatandaşların yeni bir hizmet konusunda hem bilgilendirilmesi hem de geri bildirim sağlanması hızlı ve düşük maliyetli olabilir. Katılımcıların fikirlerini belirtmesi birkaç saniye içerisinde mümkün olabilir. Planlama tercihlerinin üç boyutlu modellemesi ile kararların etkisi hakkında daha bilgilendirilmiş ve anlamlı tartışmalara altlık sağlanması, çevrim içi anketlerde tercihlerin anlık görselleştirilmesi ile daha iyi kararların alınmasının sağlanması ya da bir mobil uygulama ile yerel sorunlarla ilgili çevrim içi bilgi girişi ile kitle fonlama yoluyla büyük hacimli bilgiye ulaşılması ve etkin politikaların oluşturulması mümkün olabilir. Daha düşük maliyetlerle daha çok kişiye ulaşılması, bilgiye daha hızlı, maliyetsiz ve daha kolay erişim, şeffaflık ve meşruluğu artırabilir. Konularla ilgili farkındalık ve toplumun hareket kapasitesini artırabilir. Ancak daha fazla bilgi, anlamlı ve kaliteli bilgi anlamına gelmemektedir. Katılımcılar bilginin kalitesini değerlendiremeyebilir ve konu için değeri olan bilgilere hiç ulaşamayabilir. Ayrıca teknolojik farklılıklar, adaletsiz erişim ve katılımcıların teknoloji okuryazarlığı sosyal kutuplaşmaya neden olabilir, bilgi-zengini grupları daha bilgi sahibi yapabilir ve hedef gruplar yerine, belirli sosyoekonomik gruplara fayda sağlayabilir. Teknolojik araçlara katılım her yaş grubu ve her sosyoekonomik grup için adil imkânlar sunmamaktadır. E-katılım uygulamalarının sonuçlarının toplumun bütününe temsil etmediği bilinerek, sürecin kapsayıcı olması için önlemler alınmalıdır.

İÇ FAKTÖRLER:

- » STK'ların belli alanlarda uzmanlaşmaları; o alanlarla ilgili bilgiye ve sahaya hâkim olmaları.
- » Sahip oldukları sosyal ağ kapasitesiyle kamu otoritesinin karşısına daha güçlü çıkmaları.
- » Yasa tasarısı hazırlamak gibi uzmanlık gerektiren işleri yapabilecek insan kaynağının varlığı.
- » Kamu otoritesi ve diğer paydaşlar nezdinde güven tesis edici faaliyet geçmişinin bulunması.
- » Sağlıklı bir tartışma ve diyalog yürütebilmek için geliştirilmiş forum tecrübesine, kolaylaştırıcılık ve arabuluculuk birikimine sahip olunması.
- » Şeffaflığı ve demokratik süreçlere saygıyı ilke edinen kamu otoritesinin varlığı ve bunların STK'larla iş birliğine istekli olmaları.
- » Kamu otoritesinin ulaşmakta güçlük çektiği paydaşlara STK'ların daha kolay ulaşma kabiliyetinin olması.
- » Bürokratik mekanizmanın doğası gereği üretmekte zorlandığı yeni bakış açısı ve yaratıcı yaklaşım içeren politika analizlerini STK'ların yapabilme kapasitesi.
- » Ekonomik, sosyal, kültürel fay hatlarının derin olduğu toplumlarda STK'ların tüm toplum kesimlerini temsil etme ve onların sesini kamu otoritesine duyurabilme kabiliyetine sahip olmaları.

KATILIMIN ETKİSİNİ ARTIRAN FAKTÖRLER

- » Katılım süreçlerindeki etkiyi artıran faktörlerin başında içe kapanma davranışından kaçınmak, sivil toplumun diğer unsurlarıyla iş birliği yapmak ve diyalog geliştirmek gelmektedir. STK'lar arasındaki diyalogun gelişmesi, güçlü networkler oluşturulması katılım süreçlerindeki etki için önemlidir. Diyalog kanallarının açık tutulması kategorik olarak bir siyasi düşünce veya partiyle iletişimi reddetmemek; kutuplaşmadan kaçınmak, kutuplaşma siyasetine direnmek anlamına da gelmektedir.
- » STK'ların hem temaya yani çalıştığı konuya kapanması hem de ideolojik olarak yaşadığı kapanmalar sivil toplumun etki gücünü ve karar alma süreçlerine katılımı olumsuz etkilemektedir. Tematik kapanmayı aşmak, alanla kesişen diğer çalışma konularına açık olmak, sahadaki kurumlarla iletişim halinde olmak etki gücünü arttıracaktır. Sivil toplumun kendi içinde kurduğu ağlar, farklı kesimlerin bir araya gelmesi, kapsayıcılık, güçlü networklerin oluşması da sürecin zorunlu gerekleri arasında sayılmaktadır.
- » Etkiyi artıran diğer bir unsur ise hükümet-sivil toplum ilişkilerinde güvenirliliği tesis etmektir. Bunun için şu noktalara dikkate edilmelidir:
  - > Hesap verebilirlik ve şeffaflık gereksinimlerini yerine getirmek.
  - > Kurumsal ve program hedeflerini açık ve şeffaf tutmak.
  - > Karar alma sürecini, bütçe ve kaynakları şeffaf ve kapsayıcı yürütmek, fon bilgisi ve fonun alınması kriterlerini şeffaflaştırmak.
  - > Kuruluşun sahip olduğu “davranış ve etik kuralları”nı görünür kılmak.
  - > Düzenli denetim raporlarını ve yıllık raporları ilgili paydaşlarla paylaşmak veya yayınlamak.
  - > Devlet ve siyasi partilerle diyalogu ve istişareyi kesin bir şekilde reddetmemek.

KATILIM YÖNTEMLERİ

STK'LARIN KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILIM YÖNTEMLERİ ŞU ŞEKİLDE SINIFLANDIRILABİLİR:

- » **Bilgi toplamak:** Araştırma, anket, sözlü-yazılık mülakat gibi tekniklerle sahadan elde edilen bilginin tasnif edilmesi ve işlevsel veri setine dönüştürülmesi.
- » **Dilekçe vermek / Bilgi sunmak:** Geniş halk kitlelerinin ya da tekil olarak yurttaşların doğru mercie, doğru içerikle dilekçe verip taleplerini iletmeleri, sonuçları takip etmeleri birtakım zorluklar içermektedir. Onlar adına ilgili konuda uzmanlaşmış bir STK'nın talepleri iletilmesi ve takip etmesi etkin katılımın önemli yöntemlerinden biridir.

Dilekçe hakkı, insan haklarının korunmasında en temel haklardan biridir. Bu hak kapsamında yurttaşlar ve tüzel kişiler kendileriyle veya kamuyla ilgili konuları bireysel veya toplu olarak, yargı organı dışında kalan devletin ilgili kuruluşlarına dilek ve şikâyet olarak iletebilirler. Bireyin katılımını öngören demokratik sistemlerde dilekçe hakkını kullananlar yasama organının kararlarına etki ederek, belli bir konunun kamuoyuna duyurulması, gündemde tutulması ve yasal değişikliklerin yapılmasını sağlayabilirler. Bu yönüyle dilekçe hakkı bireylere ve tüzel kişilere karar organlarına siyasi başvuru hakkı tanır ve doğrudan yönetime katılmanın en önemli araçlarından biridir.

Türkiye'de dilekçe hakkı kapsamında başvuru alan sekiz farklı hak arama kurumu bulunmaktadır. Yasama organında TBMM Dilekçe Komisyonu, TBMM İnsan Hakları Komisyonu, TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ile Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK); Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmesiyle yürütme organında Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER); diğer kamu idarelerinde spesifik konularda Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulu (BEDK), Kamu Görevlileri Etik Kurulu (KGEK), Kişisel Verileri Koruma Kurumu (KVKK), Hakimler ve Savcılar Kurulu (HSK), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) dilekçe hakkı kapsamında başvuru kabul etmektedir.

Türkiye'de hak arama konusunda iki kurum öne çıkmaktadır: CİMER ve KDK. Uygulamaya bakıldığında bu kurumlara yapılan başvuruların içeriği ve başvuru şekillerinin farklı olduğu görülmektedir. CİMER'e yapılan başvurular dilek, şikâyet, öneri, bilgi edinme; KDK'ya yapılan başvurular ise siyasi denetim kapsamında ve hak temelli şikâyetleri içermektedir.

CİMER'de STK'ların başvurularının artmasını teşvik eden bir yapı bulunmamaktadır. KDK ise, faaliyetlerinde sivil toplum örgütleri ile iş birliği ve sivil katılımı teşvik edici çalışmalar yürütme gayreti göstermektedir. Buna rağmen KDK'ya yapılan başvurular CİMER'in çok gerisinde kalmaktadır. Bunun başlıca nedeni olarak KDK'nın etkin bir aktör olarak bilinmemesi gösterilmektedir.²

- » **Lobi faaliyetleri yapmak, savunuculuk ve aktivizm kampanyaları düzenlemek:** Her üç yöntemin de kendine özgü içeriği ve biçimi bulunmaktadır. Lobcilik, diyalog esaslıdır; paydaşları ya da ilişki ağlarını bir araya getirerek diyalog toplantıları düzenler ve ikna yolunu dener. Savunuculuk ise politikaların, icraatların, kanunların sivil toplum talepleri doğrultusunda değişmesi için yasal ve barışçıl girişimleri ifade eder. Aktivizm eylemseliktir. Savunuculuktan farkı, içinde şiddette ve yasadışılığa açık bir alanın bulunmasıdır.
- » **Sözlü ya da yazılı katkı sunmak:** STK'ların akademik çalışmalar ya da saha araştırmalarına dayalı olarak hazırladıkları raporları, çıktıları bilgilendirme ve yönlendirme amacıyla kamu otoritesiyle paylaşmaları.
- » **Karar alıcı mekanizma ve kurumlara uzman/danışman tedarik etmek:** STK'ların bünyelerinde yetişen uzman ve tecrübeli insan kaynağıyla karar alıcıları desteklemesi.
- » **Mevzuat taslağı hazırlamak ya da mevzuat değişiklikleri önermek:** Uzman kadrolarla mevzuatı ya da mevzuat değişikliklerini ele almak, izlemek, etkilerini incelemek ve raporlamak.
- » **Tematik politika alanlarına ilişkin bilgilendirici raporlar hazırlamak ve kamuoyunu etkileyecek kampanyalar düzenlemek:** STK'ların gerek kamu otoritesini gerekse toplumu bilgilendirici tematik workshoplar, paneller, çalıştaylar, atölyeler, konferanslar düzenlemesi; raporlar, afişler, broşürler, posterler, web siteleri, bloglar gibi basılı ve/veya elektronik materyaller hazırlaması.

2. Sivil Sayfalar STK'lar ve CİMER ve KDK'ya Dilekçe Başvuruları Araştırması

KARAR VERME SÜREÇLERİNDE ETKİNLİĞİNDE KURUMSAL GÜVENİLİRLİK

STK'ların, karar süreçlerindeki siyasi ve idari aktörler nezdinde güvenilir aktörler olmalarının en asgari koşulu, kurumsal güvenilirliği sağlamaktan geçer.

ÖZGE GENÇ

Yönetişim Uzmanı

Olağan koşullar altında, devletlerin, değişim ve reform süreçlerini tetikleyen bazı ihtiyaç ve talepler olmaksızın reformları ve değişimi üstlenmesi ve değişimi katılımcı bir yöntemle yapması alışıldık ya da tipik bir durum değil. Devletin hizmet sunma kapasitesinin artırılması veya sosyo-ekonomik dönüşümün sağlanması gibi durumlarda farklı sosyoekonomik veya eşitsizliklere sahip grupların kamu politikasına katılımı mümkün olabilmekte. Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) karar alma süreçlerine katılımını bu bağlamda ele alırsak, kamu politikalarını etkilemenin STK'ların sürekli zorlaması ve hafife almaması gereken bir alan olduğunu söyleyebiliriz. Kamu politikalarının tasarımı ve işleyişinde yer almak ve karar oluşturma ya da karar verme masasının bir parçası olmak, STK'ların önlerinde hazır bulacağı bir durum değildir. Karar alma süreçleri, STK'ların sistemli ve planlı bir şekilde ele alması ve kendilerini kabul ettirmesi gereken ve ancak sonuç alma arzusuyla ulaşılabilen bir etki alanıdır.

İdealde, STK'ların demokratikleşme ve demokratik kurumsallaşma için karar alma süreçlerine katılımı; kamu politikalarının tasarım ve uygulama süreçlerinin kalitesinin artırılması, güncel ya da karmaşık sorunlara yönelik farkındalık ve çözüm önerilerinin sunulması ile sonuçlanır. Nitekim, demokratik yönetişimin sağlanması, demokratik işleyişin hızlandırılması ve oluşturulması için STK'ların katılımının kritik olduğu demokratikleşme için olmazsa olmazdır. Bu süreçlerde STK'ların hâkim olduğu tematik ve coğrafi alanlara ilişkin verilerin sağlanması, STK'ların hedef kitleye erişim ve ilişki ağı sağlama potansiyeli büyük önem taşır. Bu sayede gücü elinde bulunduran merkezi yönetimin halktan ve yerelden kopması da engellenmiş olur. Bu ideal durumun, Türkiye'deki sivil toplum dünyasının karar alma mekanizmalarına katılım konusundaki konumunu ve işleyişini tam olarak yansıttığını söylemek mümkün değil. STK'ların karar alma süreçlerine etki etme iddiasını zayıflatan faktörler, belirli siyasi gruplarla diyaloga açık olmama ve siyaset ve yönetimle diyalogu kategorik olarak reddetmek olarak sayılabilir.

Devlet açısından durup dururken, karar alma ya da politika yapım süreçlerini STK'lara açmak ciddi bir güven ilişkisi kapsamında gerçekleşebilir. Ne var ki, güvenilirlik sorunu, Türkiye'de STK'lar ile karar alıcı aktörler arasındaki ilişkide engel oluşturmaya devam etmektedir. Karşılıklı güvensizlikler karar masasında birlikte ve dengeli bir düzlemde yer alma kabulünü zorlaştırmaktadır. Devletin belirli güvenlik tehditleri ve merkezi ve otoriter yetkiler doğrultusunda, genişletilmiş yeni mekanizmalarla sivil topluma karşı kör ve sağır hale gelmek oldukça yaygın bir tavır. STK'lar da etkili olamayacaklarını, ya da politikayı etkileyecek sonuçlar üretemeyeceklerini, ya da katılım kanallarının kendilerine kapalı olduğunu düşündükleri için karar alma süreçlerine yeterince rağbet etmiyor. STK'ların karar alma süreçlerinden kopması, kimi zaman tematik ve siyasi / ideolojik olarak içe kapanmanın bir sonucu olarak karşımıza çıkıyor.

STK'lar kendi üstlerine düşeni yaparak, bu güvensizliği aşmanın yollarını arayabilirler. Bu anlamda, STK'lar arası diyalogun güçlenmesi, farklı kesimden STK'ların bir araya gelmesi ve STK'ların kendi aralarında da kapsayıcı ve katılımcı olma tavrını gösterebilmeleri STK'lar adına anlamlı bir referans noktası oluşturacaktır. STK'ların, karar süreçlerindeki siyasi ve idari aktörler nezdinde güvenilir aktörler olmalarının en asgari koşulu, kurumsal güvenilirliği sağlamaktan geçer. Bu konuda yapılabileceklerle ilgili öneriler şöyle:

- » hesap verebilirlik ve şeffaflık gereksinimlerinin yerine getirmesi, kurumsal ve program hedeflerinin açık ve şeffaf olması,
- » karar alım sürecinin ve bütçe ve kaynakların yürütülmesi şeffaf ve katılımcı olması,
- » sahip olduğu davranış ve etik kurallarının mevcut ve görülebilir olması,
- » düzenli denetim raporları ve yıllık raporların ilgili paydaşlar ile paylaşılması ya da yayınlanması,
- » devlet, siyasi partilerle diyalogun ve istişarenin kesin bir şekilde reddedilmemesi,
- » kamu sistemi ve sisteme etki etme mekanizmaları hakkında bilgi sahibi olması

 SİVİL
TOPLUMUN
GELECEĞİ

